

Předmět světové ekonomiky a její postavení v systému ekonomických věd.

Kompletní text k tématu viz:

FÁREK, Jiří; KRAFT, Jiří. *Světová ekonomika v epoše globálních změn*. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 9788073729103, **str. 6 – 12**

KUNEŠOVÁ, Hana a kol. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. Praha : C. H. Beck, 2013. 3. Vydání, **str. 8 - 26**

Pojmem **světová ekonomika** je označována ekonomická vědní disciplína, jejímž předmětem je světové hospodářství, chápané jako globální sociálně ekonomický systém s určitými specifickými prvky a tendencemi.

Pojem světová ekonomika je nutné chápat ve dvou rovinách:

- jako vědní disciplínu;
- jako realitu – předmět zkoumání – vědy zmíněné v předchozím bodě.

Vznik a vývoj světové ekonomiky

- 1. etapa: Vznik světové ekonomiky. Světová ekonomika vznikla v poslední třetině 19. století jako výsledek dlouhodobého procesu, který byl doprovázený postupným rozvojem mezinárodní dělby práce. Vznik světové ekonomiky byl podmíněn dvěma faktory. Prvním faktorem bylo **vytvoření ekonomicky samostatných subjektů – států - vzniklých většinou na národních principech**. Je faktem, že státy vznikaly v předchozích i následujících obdobích, ale základní struktura moderních států se formovala právě v tomto období. Druhým faktorem vzniku světové ekonomiky byla **prohlubující se dělba práce**. Tento proces doprovází lidskou společnost po celou dobu její existence. V různých obdobích se realizoval v různých podobách, v 19. století pak vrcholil v podobě rozvoje mezinárodní dělby práce, což umožnily **technické vynálezy a jejich realizace v praxi**.
- 2. etapa: Období zesilujících střetů. Tato etapa zahrnuje krátké období od roku 1900 do konce 1. světové války. Hlavním znakem této etapy je **rychlý ekonomický rozvoj**

rozvinutých zemí a zostrující se mezinárodní rozpory mezi Velkou Británií a Francií na jedné straně, Německem a Rakousko-Uherskem na straně druhé jako zeměmi bez významného koloniálního panství. Územní dělení světa, které trvalo téměř 400 let, bylo na přelomu 19. a 20. století ukončeno, začaly sílit **snahy o nové rozdělení světa**, které by lépe odpovídaly poměru sil mezi rozvinutými zeměmi. Vyvrcholením rozporů mezi rozvinutými zeměmi bylo vypuknutí 1. světové války.

- 3. etapa: Meziválečné období. Toto období lze rozdělit do dvou relativně samostatných fází: 20. léta představovala úspěšné ekonomické období pro státy s tržním systémem. Konjunktura ve druhé polovině 20. let přešla po krachu na newyorské burze v říjnu 1929 do krize, která se vyznačovala mimořádnou hloubkou i délkou a vysokou chronickou nezaměstnaností. 30. léta a období 2. světové války je charakteristické pokrizovým zotavováním tržních ekonomik, které probíhalo ve 30. letech velmi pomalu. V bývalém **carském Rusku** došlo k zásadní změně politiky – vedoucí úloha komunistické strany SSSR – centrálně plánovaná ekonomika > **SE není jednotnou tržní ekonomikou**. Sílí krize koloniální soustavy – národně osvobozené hnutí za svoji nezávislost.
- 4. etapa: Poválečný vývoj. Tato vývojová etapa zahrnuje období od konce 2. světové války do přelomu 80. a 90. let 20. století.

1. fáze: 50. a 60. léta

Na přelomu 40. a 50. let se po vzoru Sovětského svazu začala v některých zemích vytvářet centrálně plánovaná ekonomika. **Světová ekonomika se rozdělila na dvě světové ekonomické soustavy** – soustavu států s tržní ekonomikou a soustavu států s centrálně plánovanou ekonomikou.

V důsledku rozmachu národně osvobozené hnutí v koloniích došlo v 60. letech k **rozpadu koloniální soustavy**. Ve světové ekonomice se začala prosazovat velmi početná skupina nových rozvojových zemí resp. **rozvojových ekonomik (RE)**.

Hospodářské úspěchy Japonska vedly v 60. letech 20. století ke zformování třetího centra světového hospodářství, vznikla tzv. triáda: USA, západní Evropa a Japonsko.

2. fáze: 70. a 80. léta

Na začátku 70. let ve světové ekonomice došlo k **hlubokému ekonomickému poklesu**, který byl spojený se strukturálními krizemi, konkrétně krizí ropnou, surovinovou a potravinovou.

- 5. etapa: Současnost. Současná světová ekonomika zahrnuje období od počátku 90. let 20. století.

Počátkem 90. let přestala být SE rozdělená na dvě světové ekonomické soustavy a postupně se měnila v **jednotnou tržní ekonomiku**. Internacionalizace světové ekonomiky přerostla v kvalitativně vyšší formu, **globalizaci**, s řadou pozitivních i negativních důsledků. Prohloubil se **diferenční proces** probíhající mezi rozvinutými tržními ekonomikami a rozvojovými zeměmi i mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Řešení problémů ve světovém hospodářství si vynutilo širší a účinnější **mezinárodní spolupráci**.

Kontrolní otázka:

Proč vznikla světová ekonomika až v poslední třetině 19. století?

Struktura současné světové ekonomiky

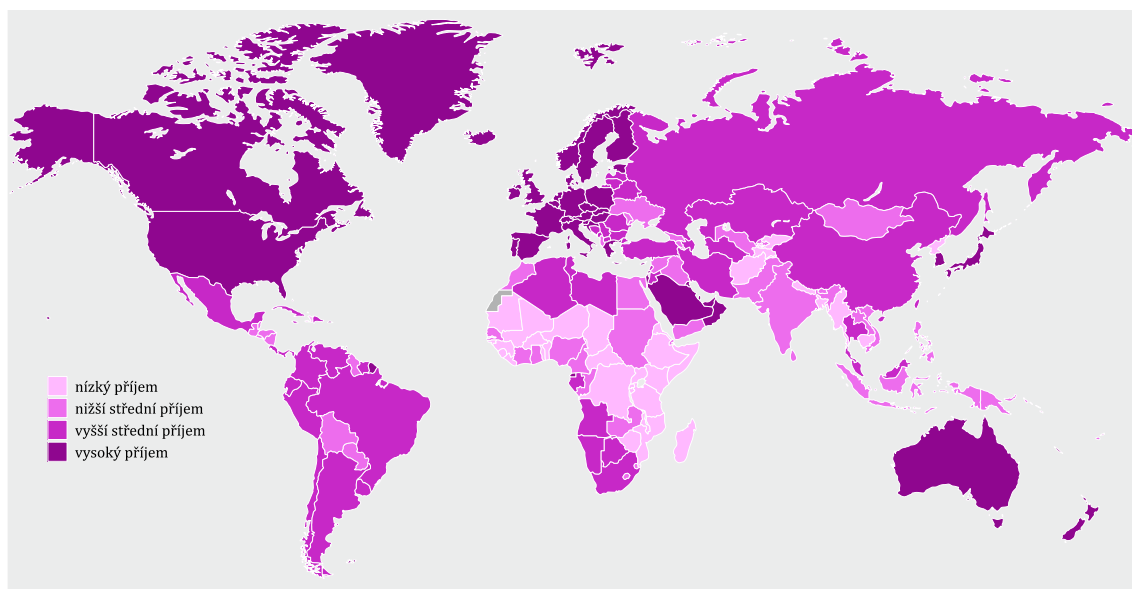
K základním prvkům se řadí jednak **ekonomiky jednotlivých států** i regionů a jednak **souhrn vazeb a vztahů**, které vznikají mezi nimi.

Klasifikace hlavních skupin zemí.

V obecné rovině jsou co do rozdílů ekonomických úrovní rozeznávané dvě skupiny zemí: **rozvojové země (RZ)** a **rozvinuté ekonomiky (RE)**. RZ (někdy též označované za rozvíjející se ekonomiky) představují početnou skupinu 149 zemí (2010), která je vnitřně dosti nesourodá a dále členěná do rozličných podskupin. Důležitým kritériem detailnější klasifikace je **dimenze chudoby**, respektive úroveň spotřeby obyvatelstva. Měřítkem krajní chudoby je zpravidla hranice do 1,25 USD na osobu a den. Zde se nachází skupina (téměř 50) tzv. nejméně rozvinutých zemí (least developed countries), kde žije přes 1,1 mld. lidí. Častým kritériem je dále stupeň zahraniční zadluženosti, úroveň průmyslového rozvoje a vybavenost surovinovými a ropnými zásobami. Po rozpadu socialistického bloku (zejména Sovětského svazu) byla v mezinárodních srovnáních a statistikách definována skupina (28) tzv. tranzitivních ekonomik (TE). Řadí

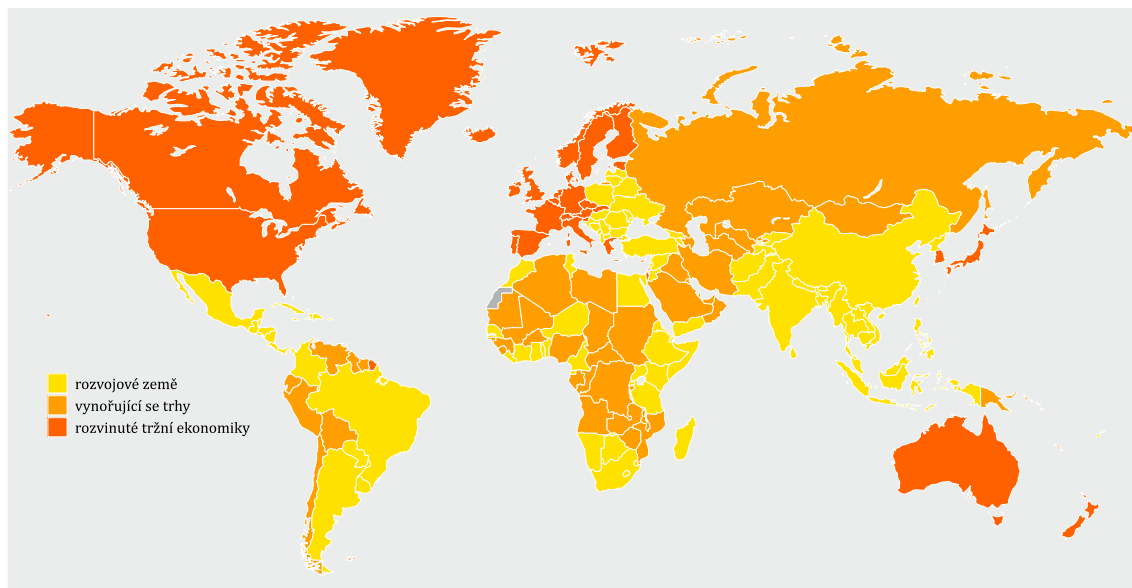
se tam střední a východní Evropa a státy bývalého SSSR. Zvláštní osobitou skupinu představují tzv. nově industrializované asijské ekonomiky (NIAE). Mezi ně patří Hongkong (administrativně samostatná zóna Číny), Jižní Korea, Singapur a Tchaj-wan. Od roku 2001 se datuje zkratka BRIC pro skupinu velkých a úspěšně se rozvíjejících zemí, k nimž patří Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Poměrně novou a stále častěji užívanou kategorií v klasifikaci subjektů světového hospodářství jsou tzv. vynořující se trhy (emerging markets – EM). Do této skupiny jsou zahrnovány jak RZ, tak i TE a NIAE.

Světová banka (*World Bank*; WB) a její agencie používají tzv. **širší koncepti**, která považuje za klíčové kritérium pro zařazení země do skupiny rozvinutých nebo rozvojových ekonomik indikátor hrubého národního důchodu na obyvatele (*GNI p. c.*) v USD.

Zdroj: KOCOUREK, A., BEDNÁŘOVÁ, P. a KRAFT, J. *Globalizace na prahu 21. století*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 9788073729301.

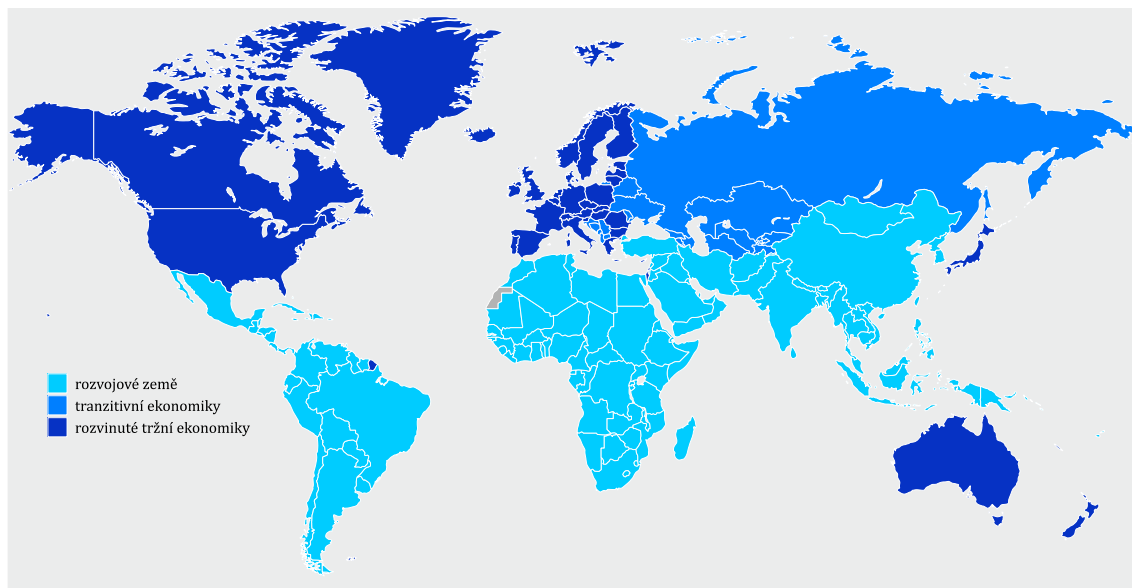
Seznam vyspělých ekonomik sestavovaný **Mezinárodním měnovým fondem** (*International Monetary Fund*; IMF) je pravidelně uveřejňován v periodiku *World Economic Outlook*.

Zdroj: KOCOUREK, A., BEDNÁŘOVÁ, P. a KRAFT, J. *Globalizace na prahu 21. století*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 9788073729301.

Konference Spojených národů pro obchod a rozvoj (*United Nations Conference on Trade and Development*; UNCTAD) a některé další agencie Organizace spojených národů (OSN) používaly pro rozdělení zemí pojetí, pro něž se vžilo označení **užší koncepce**. Pro zařazení konkrétní země mezi rozvojové ekonomiky muselo být splněno několik podmínek:

- Kritérium politické – jednalo se o bývalé kolonie nebo polokolonie, které vyhlásily nezávislost.
- Kritérium ekonomické – hospodářství země vykazovalo základní znaky typické pro rozvojovou ekonomiku, tzn. nízkou úroveň hrubého domácího produktu na obyvatele, nesoulad mezi odvětvovou strukturou produkce a zaměstnaností, ve vnějších vztazích přetrvávající závislost na rozvinutých tržních ekonomikách a vnitřní sociálně-ekonomický dualismus nebo pluralismus.
- Kritérium sociálně-ekonomické – země se snažila o rozvoj tržních ekonomických vztahů, nikoli o přechod k socialistickému pojetí centrálně plánovaného hospodářství (socialistické země v tomto tzv. užším pojetí klasifikace zemí tvořily samostatnou skupinu).

Zdroj: KOCOUREK, A., BEDNÁŘOVÁ, P. a KRAFT, J. *Globalizace na prahu 21. století*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 9788073729301.

Mezinárodní ekonomické vztahy jsou zprostředkované jak mezinárodní směnou výsledků výroby, tak i pohybem faktorů výroby, tj. kapitálu, pracovních sil, informací a vědeckotechnických znalostí. V základu mezinárodního obchodu i pohybu faktorů výroby spočívá mezinárodní dělba práce a specializace zemí a regionů. **Formy ekonomických vztahů:**

- 1) mezinárodní obchod (mezinárodní pohyb zboží – vývoz, dovoz)
- 2) mezinárodní obchod se službami (vývoz a dovoz služeb)
- 3) mezinárodní pohyb kapitálu (mezinárodní investice - mají různé formy, způsoby)
- 4) mezinárodní pohyb pracovních sil (pohyb osob, které hledají zaměstnání v jiné zemi)
- 5) mezinárodní pohyb informací a vědecko-technických poznatků (zprostředkování informací do jiné země, buď nekomerční – zahraniční studijní stáže, mezinárodní vědecké konference + komerční způsoby – prodej licencí, patentů)

V rámci vztahů a mechanismů světového hospodářství docházelo ve dvacátém století k **nerovnoměrnému vývoji ekonomických úrovní zemí a regionů**, k zaostávání jedněch a bohatnutí druhých, k šíření chudoby a důchodových nerovností.

Kontrolní úkol:

Na základě aktuálních informací Světové banky rozdělte ekonomiky světa do jednotlivých skupin.

Tendence v současné světové ekonomice

Současná světová ekonomika má několik specifických znaků, které ji odlišují od předešlého vývoje. Jedním z nich je koncentrovaná podoba a vzájemné prolnutí všech dosavadních historických tendencí a zároveň jejich doplnění o nové tendence. Pro historický vývoj světového hospodářství je příznačné geografické šíření ekonomických aktivit přes národní hranice (**internacionalizace hospodářského života**), prohlubování vzájemné závislosti ekonomických subjektů (**interdependence**), expanze nadnárodního podnikání (**monopolizace a transnacionalizace**) a rozvoj forem mezinárodní ekonomické **integrace a regionalismus**. Současně s tím stoupá úloha a význam mezinárodních organizací v řízení norem a pravidel mezinárodních ekonomických vztahů.

Kontrolní úkol:

Nalezněte ekonomický význam termínů internacionalizace a interdependence a odpovídající české ekvivalenty.

Vývoj světové ekonomiky v současné etapě

V souhrnu lze říci, že koncem 20. století se zřetelně vymezují čtyři **hlavní ekonomická centra** – **USA, Evropská unie, Japonsko a Čína**. Zásadním způsobem ovlivňují globalizační procesy i směr vývoje a probíhajících změn ve světovém hospodářství. V souvislosti se světovými ekonomickými centry vystupuje do popředí **fenomén Číny** jako nastupující hospodářské síly a aktivního účastníka globalizačních procesů. V novější literatuře je již za další světové ekonomické centrum označována také **Indie**, pochopitelně s respektováním specifických rysů hospodářsko-politického systému a ekonomické úrovně.

Pro zjištění aktuálního vývoje v ekonomických centrech a ostatních zemí viz aktuální informace Světové banky:

<http://www.worldbank.org/>

a Mezinárodního měnového fondu:

<http://www.imf.org/external/index.htm>

Kontrolní úkol:

Charakterizujte ekonomický vývoj světových ekonomických center v letech 2006 - 2012